

Development and Validation of Educational Neglect and Abuse Questionnaire (Student Form)

Tahere Noeparvar Qarebagh¹, Ali Zeinali^{*2}

1. M.A. in Clinical Psychology, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran

2. Associate Professor, Department of Psychology, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran

Received: January 15, 2018

Accepted: May 13, 2018

Abstract

Background and Purpose: Educational abuse and neglect are newly presented constructs in scientific texts, and the lack of a standardized instrument to measure them has led to problems in the study of this field of psychology. The present study aimed to develop and validate the educational neglect and abuse questionnaire (student form).

Method: This research is a descriptive study. The statistical population of this study included all the 4th to 6th grade elementary students of Urmia city in the academic year of 2016-2017. A sample of 386 students were selected through random cluster sampling and responded to a questionnaire designed for abuse and neglect.

Results: Results from validating the questionnaire through exploratory factor analysis confirmed the educational neglect and abuse factors. Also the exploratory factor analysis confirmed the values of factor loadings and fitness indices. Using Cronbach alpha, the reliabilities of the educational abuse and educational neglect were calculated 0.91 and 0.92, respectively, which are considered as to be very desirable and acceptable.

Conclusion: According to the results of this study and the importance of evaluating educational abuse and neglect, especially in elementary students, it can be concluded that the designed questionnaire in this study is a suitable and valid tool for evaluating this area in elementary school students.

Keywords: Educational abuse, educational neglect, validity, reliability

Citation: Noeparvar Qarebagh T, Zeinali A. Development and validation of educational neglect and abuse questionnaire (student form). Quarterly Journal of Child Mental Health. 2019; 6(1): 211-222.

***Corresponding author:** Ali Zeinali, Associate Professor, Department of Psychology, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran.
Email: A.zeinali@iaurmia.ac.ir Tel: (+98) 9143409171

ساخت و بررسی روایی پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی (فرم دانش آموز)

طاهره نوع پروقره باغ^۱، علی زینالی^{۲*}

۱. کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران

۲. دانشیار گروه روان‌شناسی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۷/۰۲/۲۳

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۰/۲۵

چکیده

زمینه و هدف: سوءرفتار و غفلت آموزشی، سازه‌های مطرح شده جدید در متون علمی هستند که نبود ابزار معتبر برای اندازه‌گیری آنها، مطالعه این حوزه مهم روان‌شناسی را با مشکلاتی مواجه کرده است. پژوهش حاضر با هدف ساخت و تعیین روایی پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی (فرم دانش آموز) انجام شد.

روش: این پژوهش، توصیفی است که جامعه آماری آن شامل تمامی دانش‌آموزان پایه‌های چهارم تا ششم ابتدایی شهر ارومیه در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ بودند و تعداد ۳۸۶ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای به عنوان نمونه مورد مطالعه، انتخاب شدند و به گویه‌های پرسشنامه طراحی شده برای سوءرفتار و غفلت آموزشی، پاسخ دادند.

یافته‌ها: نتایج بررسی روایی ابزار با روش تحلیل عاملی اکتشافی، عوامل سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی را تأیید کرد و مقادیر بارهای عاملی و شاخص‌های برازش نیز در مدل تحلیل عاملی اکتشافی مورد تأیید قرار گرفت. همچنین اعتبار این پرسشنامه نیز با روش آلفای کرونباخ به ترتیب برای دو عامل پرسشنامه، ۰/۹۱ و ۰/۹۲ محاسبه شد که بسیار مطلوب و قابل پذیرش است.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج پژوهش حاضر و اهمیت ارزیابی سوءرفتار و غفلت آموزشی به‌ویژه در دانش‌آموزان ابتدایی، می‌توان نتیجه گرفت که پرسشنامه ساخته شده، ابزاری مناسب و معتبر برای ارزیابی این حیطه در دانش‌آموزان ابتدایی است.

کلیدواژه‌ها: سوءرفتار آموزشی، غفلت آموزشی، روایی، اعتبار

*نویسنده مسئول: علی زینالی، دانشیار گروه روان‌شناسی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران.

تلفن: ۰۹۱۴۳۴۰۹۱۷۱

ایمیل: A.zainali@iaurmia.ac.ir

مقدمه

سوءرفتار با کودک^۱ یک مشکل جهانی با عواقب جدی مادام‌العمر است که موجب درد و رنج کودکان و خانواده‌ها شده و می‌تواند عواقب طولانی‌مدت به دنبال داشته باشد (۱). در سال ۲۰۱۱ حدود ۶۸۱۰۰۰ کودک در سراسر کشور آمریکا، قربانی غفلت و سوءرفتار بوده‌اند که درصد بسیاری از این کودکان را قربانیان سوءرفتار فیزیکی، غفلت و روانی تشکیل می‌دادند (۲). سوءرفتار با کودک شامل آسیب‌های جسمی، روانی (عاطفی)، جنسی، و رفتار غفلت‌آمیز نسبت به یک کودک زیر ۱۸ سال است که توسط فرد مسئول رفاه و آسایش کودک اعمال می‌شود (۳). در ویرایش پنجم راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی^۲، سوءرفتار شامل انواع سوءرفتار جسمی^۳، سوءرفتار جنسی^۴، سوءرفتار عاطفی^۵، و غفلت^۶ است که می‌تواند به تنهایی و یا همراه با موارد دیگر اتفاق بیفتد (۳) و در این راستا دیوب و مک‌جیونی سوءرفتار با کودک را به پنج طبقه شامل سوءرفتار جسمی، سوءرفتار جنسی، سوءرفتار عاطفی، سوءرفتار آموزشی، و غفلت تقسیم کردند (۴).

مطالعات بسیاری درباره انواع سوءرفتار با کودک صورت گرفته و با وجود این که برخی مطالعات (۵-۷) نشان دادند که سوءرفتار جسمی و جنسی می‌تواند تبعات آموزشی داشته باشد، ولی پژوهش درباره سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی در مراحل آغازین است. سوءرفتار آموزشی به معنای کوتاهی شخصی که مسئول مراقبت، حضانت، و کنترل امور کودک است در جهت فراهم کردن آموزش و پرورش مناسب کودک، ثبت‌نام به‌موقع در مدارس، و توجه به حضور او در مدرسه (۸). سوءرفتار آموزشی زمانی روی می‌دهد که کودک مجاز باشد بارها و بارها بازی کند ولی والدین یا سرپرستان از ثبت نام کودک (به سن تعلیم و تربیت اجباری

رسیده است) در مدرسه غفلت کنند و یا به نیازهای آموزشی خاص کودک توجهی نشود (۹). به مانند سوءرفتار آموزشی، غفلت آموزش نیز با درجات متفاوتی از نظر شدت روی می‌دهد (۱۰ و ۱۱). غفلت آموزشی به معنای کوتاهی در فراهم کردن امکانات، توجه و نظارتی است که برای تضمین تعلیم و تربیت کودک ضروری است و از جمله مصادیق آن می‌توان به عدم ثبت‌نام کودک در مدرسه، اجازه دادن به غیبت‌های مکرر و بلندمدت از مدرسه، و عدم توجه به نیازهای آموزشی خاص اشاره کرد (۱۲). از مصادیق غفلت آموزشی می‌توان به کوتاهی در ثبت‌نام، فرار مداوم از مدرسه، و بی‌توجهی به نیازهای آموزشی کودک اشاره کرد (۱۳). آجاک، آدن و بیسونگ، غفلت آموزشی را شامل گریز از مدرسه به صورت دائمی، عدم ثبت‌نام و یا بی‌توجهی به نیازهای آموزشی خاص تعریف می‌کند (۱۴) و محمودی، براون، امانی و داداش‌زاده (۱۵) کم‌توجهی به نیازهای روانی اساسی، امکانات آموزشی و برخی متغیرهای فرهنگی را از مسائل و مشکلات آموزش و پرورش می‌دانند.

مطالعات نشان می‌دهند کودکانی که دچار غفلت آموزشی شده‌اند بیشتر احتمال دارد که نیاز به کلاس‌های تقویتی داشته و مشکلات بیشتری در مدرسه داشته باشند (۱۶). بررسی‌های شیوع‌شناسی در این زمینه، عیار سوءرفتار و غفلت آموزشی را بالا گزارش کردند. مؤسسه‌های حمایت از کودک در هلند، بین سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰، فراوانی غفلت آموزشی را ۲۵ درصد (۱۷) و در رومانی ۳۴ گزارش کردند (۱۸). در مطالعه دیگر بیان شده است که از هر ۵ کودک در ماه که برای خدمات دندانپزشکی مراجعه می‌کنند، ۲۲ درصد آنها سوءرفتار آموزشی دارند (۱۹). همچنین در ایالات متحده ۴/۹ درصد ۱۰۰۰ کودک، تجربه غفلت آموزشی دارند و ۴۷ درصد کودکان با تشخیص سوءرفتار، تجربه غفلت آموزشی دارند

4. Sexual Abuse
5. Emotional Abuse
6. Neglect

1. Child Abuse
2. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-V: DSM-5
3. Physical Abuse

دو سازه به طور مختصر اشاره شده، اما ابزاری برای اندازه گیری آنها معرفی نشده است. پژوهش حاضر قصد دارد علاوه بر معرفی سوءرفتار و غفلت آموزشی، به طراحی مقدماتی پرسشنامه‌ای برای اندازه گیری این دو سازه در کودکان دبستانی بپردازد تا هم خلاء فقدان ابزار هر چند مقدماتی در این حوزه برطرف شود و هم با اندازه گیری این دو سازه، شاهد شروع مطالعات مدون در این حوزه باشیم. در نتیجه پژوهش حاضر با هدف ساخت و تعیین روایی پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی (فرم دانش آموز) انجام شد.

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت کنندگان: پژوهش حاضر توصیفی است که با هدف ساخت ابزار انجام شده است. جامعه آماری این مطالعه را تمامی دانش آموزان پایه‌های چهارم تا ششم ابتدایی شهر ارومیه در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۵ تشکیل می‌دادند که تعداد کل آنها ۸۱۹۱۲ نفر (۴۲۰۸۴ پسر و ۳۹۸۲۸ دختر) بود. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۳۸۳ نفر برآورد شد که با توجه به ریزش‌های احتمالی و برای اطمینان از حجم نمونه، تعداد ۴۰۰ دانش آموز به عنوان نمونه انتخاب شد. پس از بررسی مقدماتی پرسشنامه‌های تکمیل شده توسط افراد نمونه، مشخص شد که تعداد ۱۴ پرسشنامه غیرقابل نمره گذاری است، بنابراین تحلیل‌های نهایی فقط برای ۳۸۶ پرسشنامه انجام شد. در هر صورت نمونه نهایی شامل ۱۹۷ پسر و ۱۸۹ دختر (با میانگین سنی ۱۱/۶۹ سال) بودند که به ترتیب ۱۳۴، ۱۲۸ و ۱۲۴ دانش آموز در پایه‌های چهارم، پنجم و ششم مشغول به تحصیل بودند. آزمودنی‌ها با روش نمونه گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند و معیارهای ورود به مطالعه شامل: داشتن سن ۱۰ تا ۱۳ سال، تحصیل در پایه‌های چهارم تا ششم، و برخوردار بودن از سلامت جسمانی؛ و معیارهای خروج از مطالعه شامل: داشتن اختلال روانی و مصرف داروهای روانپزشکی، وقوع رخداد‌های تنش آور مانند مرگ، طلاق و ...

(۱). در مطالعه دیگر مشخص شد که میزان غفلت آموزشی در تورتوتوی کانادا نسبت به سایر کشورها کم بوده است (۲۰). با وجود این که مطالعات و بررسی‌های بسیاری به ارائه تعریف و مصادیق سوءرفتار و غفلت آموزشی اشاره داشتند، اما هنوز ابزاری برای سنجش این دو سازه مهم ارائه نشده است. در برخی مطالعات، گویه‌هایی برای سوءرفتار و غفلت آموزشی طراحی شده، ولی هنوز ابزار مستقلی برای سنجش آن وجود ندارد. به عنوان نمونه، ماگیورا و رزانو، لوریولا و اسپرانزا در پرسشنامه ترومای پیچیده^۱ که با هدف سنجش آسیب‌های ارتباطی اولیه کودکان طراحی شده بود به موضوع مهم غفلت آموزشی مانند کوتاهی در فراهم آوردن تعلیم و تربیت مناسب و فرصت‌های یادگیری (مانند گویه: پدر و مادر به اینکه کودک از آموزش و پرورش مناسبی برخوردار شود، اهمیت نمی‌دهد)، اشاره کردند (۲۱). استوارت، کریسکی، لانگ و جیانکولا در پژوهشی با هدف ساخت و رواسازی ابزار غفلت کودکان، ۸ گویه برای سنجش غفلت آموزشی طراحی کردند، اما ابزار جامعی برای سنجش سازه غفلت آموزشی معرفی نکردند و برخی گویه‌های آن با فرهنگ ما همخوانی نداشته و مصادیق عینی ندارد (۲۲).

همان‌طور که ملاحظه شد در مورد انواع سوءرفتار (جسمانی، جنسی، عاطفی، و غفلت) هم اطلاعات کافی و هم پژوهش‌های مطلوبی صورت گرفته و علاوه بر آن در ویرایش پنجم راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی برای آن طبقه تشخیصی جداگانه‌ای وجود دارد. همچنین در چهارمین مطالعه ملی بروز کودک آزاری و غفلت^۲ گزارش شد که درباره کودک آزاری و غفلت اطلاعات کافی وجود دارد، اما در زمینه سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی اطلاعات بسیار اندکی وجود دارد و بررسی‌ها و مطالعات در آغاز راه است. علاوه بر آن تاکنون مقاله‌ای اختصاصی در زمینه سوءرفتار و غفلت آموزشی به چاپ نرسیده و تنها در مقالات اندکی به این

2. Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect

1. Complex Trauma Questionnaire

نزدیکان در شش ماه گذشته، عدم امضای رضایت‌نامه شرکت در پژوهش، و تکمیل پرسشنامه‌ها به صورت ناقص بود.

ب) ابزار

الف) پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی: برای ساخت پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی ابتدا نظریه‌ها و پژوهش‌های انجام شده درباره این سازه بررسی و با متخصصان روان‌شناسی و تعلیم و تربیت در زمینه سوءرفتار و غفلت آموزشی مصاحبه شد. نتایج نشان داد ابزار مستقلی برای اندازه‌گیری سوءرفتار و غفلت آموزشی وجود ندارد، اما گویه‌هایی درباره آنها وجود داشت که در طراحی گویه‌های پرسشنامه از آنها استفاده شد. نسخه ابتدایی پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی شامل ۶۴ گویه و ۲ عامل سوء رفتار آموزشی (۳۳ گویه) و غفلت آموزشی (۳۱ گویه) بود. گویه‌ها بر اساس مقیاس چهار درجه‌ای لیکرت (۱=خیلی کم، ۲=کم، ۳=زیاد و ۴=خیلی زیاد) نمره‌گذاری می‌شوند (هیچ گویه‌ای به صورت معکوس نمره‌گذاری نمی‌شود) و نمره ابعاد از طریق مجموع نمره گویه‌های آن حیطه به دست می‌آید و نمره بیشتر به معنای سوءرفتار و غفلت آموزشی بیشتر است. پس از چندین بار بررسی روایی صوری و محتوایی پرسشنامه ابتدایی توسط چند تن از استادان روان‌شناسی و علوم تربیتی و اجرای مقدماتی آن برخی گویه‌ها اصلاح و برخی حذف شدند و در نهایت، نسخه اصلاح شده پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی شامل ۳۳ گویه و ۲ عامل سوءرفتار آموزشی (۱۹ گویه) و غفلت آموزشی (۱۴ گویه) بود. لازم به ذکر است که نسخه نهایی پس از انجام تحلیل عاملی اکتشافی شامل ۲۹ گویه و ۲ عامل سوءرفتار آموزشی (۱۵ گویه) و غفلت آموزشی (۱۴ گویه) تدوین شد.

همچنین روایی همزمان پرسشنامه سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی با پرسشنامه کودک‌آزاری (فرم دانش‌آموز) حسین‌خانی و همکاران (۲۳) بررسی و تأیید شد.

ب) پرسشنامه کودک‌آزاری: پرسشنامه کودک‌آزاری

توسط حسین‌خانی و همکاران طراحی شد که دارای ۲۶ گویه و ۳ عامل غفلت (۶ گویه)، آزار عاطفی (۱۰ گویه)، و آزار فیزیکی (۱۰ گویه) است. گویه‌ها بر اساس مقیاس سه درجه‌ای لیکرت (۱=هیچ وقت، ۲=گاهی اوقات و ۳=همیشه) نمره‌گذاری می‌شوند و نمره کل ابزار از طریق مجموع نمره همه گویه‌ها و نمره ابعاد از طریق مجموع نمره گویه‌های آن حیطه به دست می‌آید و نمره بالاتر به معنای کودک‌آزاری بیشتر است. این مؤلفان روایی محتوایی ابزار را مطلوب و اعتبار کل تست و هر یک از ابعاد غفلت، آزار عاطفی، و آزار فیزیکی را با روش آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۹۶ و ۰/۹۸ گزارش کردند (۲۳). در این پژوهش اعتبار کل و هر یک از حیطه‌های ابعاد غفلت، آزار عاطفی، و آزار فیزیکی با روش آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۷، ۰/۷۹، ۰/۷۶ و ۰/۸۰ به دست آمد.

ج) روش اجرا: برای انتخاب نمونه از میان همه دانش‌آموزان پایه‌های چهارم تا ششم ابتدایی با مجوز اداره‌های ناحیه یک و دو آموزش و پرورش شهر ارومیه، ابتدا از هر ناحیه تعداد ۴ مدرسه (۲ پسرانه و ۲ دخترانه) یعنی در مجموع ۸ مدرسه انتخاب شد و سپس از هر مدرسه ۳ کلاس در پایه‌های متفاوت (از هر پایه یک کلاس) به روش تصادفی انتخاب شد و در نهایت از دانش‌آموزان خواسته شد به پرسشنامه‌های سوءرفتار و غفلت آموزشی و کودک‌آزاری پاسخ دهند. پیش از پاسخ دادن به پرسشنامه‌ها، در یک جلسه با حضور مدیر مدارس و یکی از والدین دانش‌آموزان، هدف پژوهش، اصل رازداری، محرمانه ماندن اطلاعات شخصی، و تحلیل داده‌ها به صورت کلی برای آنان (دانش‌آموزان و یکی از اولیای آنها) بیان شد و سپس رضایت آنها جهت شرکت در پژوهش جلب و فرم رضایت‌نامه شرکت آگاهانه در پژوهش توسط آنان امضا شد. در نهایت داده‌ها با آزمون‌های آماری همبستگی و تحلیل عاملی اکتشافی با نرم‌افزار SPSS و LISREL تحلیل شدند.

یافته‌ها

در جدول ۱ برای اطمینان از کفایت حجم نمونه و صفر نبودن ماتریس همبستگی داده‌ها نتایج آزمون‌های KMO و کرویت بارتلت ارائه شد.

جدول ۱: نتایج آزمون کفایت نمونه و صفر نبودن ماتریس همبستگی داده‌ها

سوءرفتار آموزشی		غفلت آموزشی	
KMO	آزمون بارتلت	KMO	آزمون بارتلت
۰/۹۲	مجذور خی ۱۴۵۵/۲	مجذور خی ۱۵۲۶/۶	سطح معنی داری ۰/۰۰۱
۰/۹۴	سطح معنی داری ۰/۰۰۱	مجذور خی ۱۵۲۶/۶	سطح معنی داری ۰/۰۰۱

جهت تعیین تعداد عامل‌های پرسشنامه نتایج روش تحلیل موازی ارائه شد.

جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	۱	۲	۳	۴
۱. سوءرفتار آموزشی	۱			
۲. غفلت آموزشی	۰/۷۴ ^{***}	۱		
۳. سوءرفتار عاطفی	۰/۴۳ ^{***}	۰/۲۸ ^{***}	۱	
۴. سوءرفتار فیزیکی	۰/۴۲ ^{***}	۰/۳۲ ^{***}	۰/۸۲ ^{***}	۱
۵. سوءرفتار غفلت	۰/۴۹ ^{***}	۰/۴۷ ^{***}	۰/۳۶ ^{***}	۰/۴۱ ^{***}

P < ۰/۰۱

طبق نتایج جدول ۱، می‌توان گفت که اجرای تحلیل عاملی قابل توجیه است. در جدول ۲ جهت بررسی همبستگی متغیرهای پژوهش و بررسی پیش فرض عدم وجود رابطه هم خطی چندگانه میان عوامل نتایج ضرایب همبستگی پیرسون ارائه شد.

در جدول ۲، نتایج همبستگی متغیرهای پژوهش قابل مشاهده است. بر پایه ضرایب همبستگی به دست آمده که همگی کمتر از ۰/۸۵ هستند، فرض عدم وجود رابطه هم خطی چندگانه بین عوامل رعایت شده است (۲۴). در جدول ۳

جدول ۳: نتایج تحلیل موازی

سوءرفتار آموزشی				
عامل	مقدار ویژه داده‌های واقعی	میانگین مقدار ویژه‌های تصادفی	مقدار ویژه	واریانس تبیین شده
۱	۶/۹۴	۱/۴۹	۶/۹۴	۰/۴۶
۲	۱/۱۸	۱/۳۷		
غفلت آموزشی				
عامل	مقدار ویژه داده‌های واقعی	میانگین مقدار ویژه‌های تصادفی	مقدار ویژه	واریانس تبیین شده
۱	۷/۲۰	۱/۴۷	۷/۲۰	۰/۵۱
۲	۱/۲۱	۱/۳۵		

جدول ۴ جهت دستیابی به ساختار عاملی ساده نتایج تحلیل عاملی اکتشافی با روش چرخش متمایل عامل‌های پرامین ارائه شد. همچنین ضرایب بالاتر از ۰/۴۰ و ضرایب پایین تر از این مقدار به عنوان صفر (عامل تصادفی) در ترکیب عامل‌ها مهم و معنادار در نظر گرفته شد (۲۵).

طبق نتایج جدول ۳، مقدار ویژه عامل دوم در هر دو ابزار سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی کمتر از مقدار ویژه تصادفی است، بنابراین روش تحلیل موازی پیشنهاد می‌کند که در هر دو پرسشنامه یک عامل وجود دارد. همچنین عامل استخراج شده در ابزار سوءرفتار آموزشی ۴۶ درصد و غفلت آموزشی ۵۱ درصد از کل واریانس را تبیین می‌کنند. در

جدول ۴: نتایج تحلیل عاملی اکتشافی با روش چرخش متمایل عامل‌های پرامین

غفلت آموزشی			سوءرفتار آموزشی		
R ²	بار عاملی	گویه‌ها	R ²	بار عاملی	گویه‌ها
۰/۲۸	۰/۵۳	۱	۰/۵۲	۰/۷۲	۱
۰/۳۰	۰/۵۵	۲	۰/۳۳	۰/۵۷	۲
۰/۲۹	۰/۵۴	۳	۰/۳۲	۰/۵۷	۳
۰/۵۶	۰/۷۵	۴	۰/۴۸	۰/۷۰	۴
۰/۳۲	۰/۵۶	۵	۰/۲۶	۰/۵۱	۵
۰/۶۵	۰/۸۱	۶	۰/۴۴	۰/۶۶	۶
۰/۳۱	۰/۵۶	۷	۰/۲۶	۰/۵۱	۷
۰/۴۳	۰/۶۵	۸	۰/۶۵	۰/۸۱	۸
۰/۶۰	۰/۷۷	۹	۰/۲۸	۰/۵۳	۹
۰/۵۴	۰/۷۳	۱۰	۰/۶۰	۰/۷۸	۱۰
۰/۶۵	۰/۸۱	۱۱	۰/۴۲	۰/۶۵	۱۱
۰/۳۶	۰/۶۰	۱۲	۰/۶۵	۰/۸۱	۱۲
۰/۵۴	۰/۷۳	۱۳	۰/۲۵	۰/۵۰	۱۳
۰/۶۵	۰/۸۱	۱۴	۰/۳۳	۰/۵۷	۱۴
			۰/۳۴	۰/۵۹	۱۵

سوءرفتار آموزشی (۱۵ گویه) و غفلت آموزشی (۱۴ گویه) به دست آمد. در جدول ۵ بارهای عاملی گویه‌های مربوط به پرسشنامه سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی ارائه شد.

طبق نتایج جدول ۴، چهار گویه پرسشنامه سوءرفتار آموزشی به دلیل داشتن بار عاملی کمتر از ۰/۴۰ حذف و در نهایت نسخه نهایی پرسشنامه دارای ۲۹ گویه و ۲ عامل

جدول ۵: بارهای عاملی و واریانس مشترک برآورد شده گویه‌های پرسشنامه

غفلت آموزشی			سوءرفتار آموزشی		
R ²	بار عاملی	گویه‌ها	R ²	بار عاملی	گویه‌ها
۰/۲۸	۰/۵۳	۱	۰/۵۲	۰/۷۲	۱
۰/۳۰	۰/۵۵	۲	۰/۳۳	۰/۵۷	۲
۰/۲۹	۰/۵۴	۳	۰/۳۲	۰/۵۷	۳
۰/۵۶	۰/۷۵	۴	۰/۴۸	۰/۷۰	۴
۰/۳۲	۰/۵۶	۵	۰/۲۶	۰/۵۱	۵
۰/۶۵	۰/۸۱	۶	۰/۴۴	۰/۶۶	۶
۰/۳۱	۰/۵۶	۷	۰/۲۶	۰/۵۱	۷
۰/۴۳	۰/۶۵	۸	۰/۶۵	۰/۸۱	۸
۰/۶۰	۰/۷۷	۹	۰/۲۸	۰/۵۳	۹
۰/۵۴	۰/۷۳	۱۰	۰/۶۰	۰/۷۸	۱۰
۰/۶۵	۰/۸۱	۱۱	۰/۴۲	۰/۶۵	۱۱
۰/۳۶	۰/۶۰	۱۲	۰/۶۵	۰/۸۱	۱۲
۰/۵۴	۰/۷۳	۱۳	۰/۲۵	۰/۵۰	۱۳
۰/۶۵	۰/۸۱	۱۴	۰/۳۳	۰/۵۷	۱۴
			۰/۳۴	۰/۵۹	۱۵

می‌دهد و یا پدر و مادر انتظار دارند که به خواهر و برادر کوچک‌تر از خودم در تکالیف درسی کمک کنم؛ حاکی از انتظار زیاد والدین و معلمان از دانش‌آموزان است.

لازم به ذکر است که گویه‌های پرسشنامه سوءرفتار آموزشی با پیشینه نظری و تجربی همسو هستند. برای مثال کوتاهی در ثبت نام، فرار از مدرسه به صورت دائمی، و بی‌توجهی به نیازهای آموزشی از مصادیق غفلت آموزشی هستند (۱۲-۱۴) که با برخی گویه‌ها همسو هستند. همچنین گویه‌هایی مانند والدین به علت درگیری خانوادگی فرصت کافی برای رسیدگی به مسائل تحصیلی و آموزشی دانش‌آموز را ندارند؛ دانش‌آموز در یادگیری دچار مشکل است و والدین در این زمینه کوتاهی می‌کنند و یا والدین برای اطلاع از وضعیت تحصیلی فرزند خود کمتر به مدرسه مراجعه می‌کنند، نیز در همین راستا است.

بررسی روایی سازه ابزار نشان داد گویه‌های پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی دارای بارهای عاملی مناسب و عامل‌های زیربنایی همسو با سازه‌های آن بودند. برای نمونه گویه‌های مرتبط با پرسشنامه سوءرفتار آموزشی نیز در قالب توجه به نمره، تکلیف‌محور بودن تدریس و عدم ارزش‌گذاری به کودک تقسیم‌بندی می‌شوند. گویه‌های ۴، ۶ و ۱۵ نشانگر توجه به نمره، گویه‌های ۲، ۷، ۹، ۱۳، ۱۶ و ۱۸ نشانگر تکالیف سنگین و سایر گویه‌ها نیز نشانگر عدم ارزش‌گذاری به دانش‌آموزان هستند که با معیارهای سوءرفتار آموزشی نیکسون و فریمن (۸) همخوان است. علاوه بر آن گویه‌های پرسشنامه غفلت آموزشی حاکی از کوتاهی والدین در فراهم آوردن نیازهای آموزشی فرزندان و فراهم کردن شرایط تعلیم و تربیت و یادگیری برای کودکان است.

روایی همزمان پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی با پرسشنامه کودک‌آزاری حسین‌خانی و همکاران (۲۳) ارزیابی شد که نتایج حاکی از روایی همزمان پرسشنامه بود. این یافته نشان می‌دهد بین گویه‌های پرسشنامه‌های سوءرفتار و غفلت آموزشی با کودک‌آزاری همبستگی معنی‌داری وجود دارد،

طبق نتایج جدول ۵، مقادیر بارهای عاملی گزارش‌شده، قابل قبول بودن گویه‌ها را در تبیین عامل‌های زیربنایی پرسشنامه یعنی دو عامل سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی تأیید کردند. در جدول ۶ نتایج پایایی عامل‌ها سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی با روش آلفای کرونباخ ارائه شد.

جدول ۶: پایایی عامل‌ها با روش آلفای کرونباخ

عامل‌ها	مقدار آلفای کرونباخ
سوءرفتار آموزشی	۰/۹۱
غفلت آموزشی	۰/۹۲

بر اساس نتایج جدول ۶، مقدار پایایی عامل‌های سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی با روش آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۱ و ۰/۹۲ است که نتایج حاکی از پایایی مناسب عامل‌ها بود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر ساخت و رواسازی پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی (فرم دانش‌آموز) بود. نتایج حاکی از مناسب بودن روایی صوری، محتوایی، و همزمان و همچنین شاخص پایایی ابزار بود. در این مطالعه ۴ گویه که بار عاملی مناسبی نداشتند از پرسشنامه حذف و نسخه نهایی دارای ۲۹ گویه (۱۵ گویه برای عامل سوءرفتار آموزشی و ۱۴ گویه برای غفلت آموزشی) بود که همه گویه‌ها بار عاملی مناسبی داشتند.

گویه‌های پرسشنامه سوءرفتار آموزشی با پیشینه نظری و تجربی همسو هستند (۸). اجبار دانش‌آموزان به انجام برخی تکالیف، بی‌احترامی، توهین و تحقیر، انتظار بیش از اندازه، و فشار از سوی معلمان و والدین از شکل‌های سوءرفتار آموزشی هستند که با برخی گویه‌ها همسو هستند. گویه‌هایی مانند حجم مطالب درسی مناسب سن این دانش‌آموزان نیست و یا این که برنامه درسی کلاس با توجه به زمان اختصاص یافته بسیار فشرده است؛ حاکی از فشار بیش از اندازه به دانش‌آموزان دارد. همچنین گویه‌هایی مانند معلم همیشه به ما زیاد تکلیف

از کودک، عاملی را به عنوان غفلت آموزشی استخراج کردند؛ بنابراین در حالت کلی می توان بیان داشت که گویه ها و عوامل تأیید شده در مورد ابزار سوءرفتار و غفلت آموزشی با مبانی نظری و تجربی موجود همسو هستند. در تبیین وجود چنین سازه قابل اندازه گیری در بین دانش آموزان مطابق نظر محمودی و همکاران (۱۵)، کم توجهی به نیازهای روانی اساسی، امکانات آموزشی و برخی متغیرهای فرهنگی از مسائل و مشکلات آموزش و پرورش است و محتوای کتب درسی، پیشینه شفاهی و فرهنگ جوامع می تواند با تاثیرگذاری بر فرهنگ مدارس موجب بروز سوءرفتار و غفلت آموزشی شود (۴).

با توجه به ضرورت وجود ابزاری عینی برای ارزیابی سوءرفتار و غفلت آموزشی، پرسشنامه حاضر می تواند ابزار مناسبی برای بررسی سوءرفتار و غفلت آموزشی دانش آموزان پایه های چهارم تا ششم ابتدایی باشد و علاوه بر آن ابزار مناسبی جهت کمک به مشاوران و والدین جهت انجام مطالعات تشخیصی و پژوهشی باشد؛ در نتیجه لازم است تا متخصصان تعلیم و تربیت بر اساس مطالعات میدانی به بررسی وضعیت سوءرفتار و غفلت آموزشی در جامعه ایران پرداخته و با اتخاذ سیاست های فرهنگی و آموزشی در صدد رفع آنها برآیند که در این زمینه پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی می تواند مقدمات دست یابی به این هدف را فراهم آورد. فرم دانش آموز پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی دارای برخی ویژگی های ممتاز است که می تواند راهگشای شناسایی و حل برخی مسائل آموزشی در جامعه ایران شود؛ مانند: فرهنگ محور بودن این ابزار می تواند آن را کاربردی سازد؛ تعداد گویه های کم و روشن این ابزار باعث می شود که بتوان از آن در تمام مقاطع تحصیلی مورد استفاده قرار داد؛ و توجه همزمان به خانواده، مدرسه، معلم، و جامعه در این ابزار که می تواند مسائل آموزشی را با دیدی جامع نگرانه مورد ارزیابی قرار دهد. در نتیجه پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی می تواند مقدمه ای برای انجام تحقیقات در حوزه مسائل مرتبط با سوءرفتار و

برای نمونه گویه ۸ از سوءرفتار آموزشی (یعنی وقتی من در پاسخ به درس موفق نیستم، معلم مرا تحقیر می کند) با بسیاری از گویه های کودک آزاری از جمله سؤال ۱ (یعنی آیا در خانه تو را مسخره می کنند؛ مثلاً به تو می گویند که بچه احمق یا بی عرضه ای هستی؟)، از لحاظ مفهومی بسیار نزدیک هستند. همچنین گویه ۹ (یعنی والدینم کیف و وسایل آموزشی مناسبی برایم فراهم نمی کنند) و گویه ۱۰ (یعنی لباس مناسب برای پوشیدن در مدرسه ندارم) از پرسشنامه غفلت آموزشی با بسیاری از گویه های کودک آزاری از جمله سؤال ۲۳ (آیا لباس ها و کفش های کهنه و کثیفی را که می پوشی دوست داری؟) و سؤال ۲۴ (آیا در خانه کتاب و لوازم مدرسه مثل مداد، دفتر، خودکار و ... را که تو احتیاج داری برایت می خرند؟)، دارای اشتراک مفهومی است. مطالب ذکر شده بر مبنای نظر دیوب و مک جیبونی منطقی به نظر می رسد، زیرا از نظر وی یکی از طبقات اصلی سوءرفتار با کودک یا کودک آزاری، سوءرفتار آموزشی یا غفلت آموزشی است (۴).

به طور کلی گویه های پرسشنامه سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی می توانند در چند مفهوم، مشکلات مرتبط با امکانات آموزشی (۱، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷)، کم توجهی والدین به مسائل آموزشی (۱۲، ۱۳، ۱۴، ۲۲)، و کم توجهی معلم به مسائل آموزشی (۲۳ و ۲۴) را نشان دهند. علاوه بر آن گویه ها منطبق با مبانی نظری و تجربی در زمینه سوءرفتار و غفلت آموزشی هستند. برای مثال آجاک و همکاران (۱۴) فراهم سازی زمینه های گریز از مدرسه و یا بی توجهی به نیازهای آموزشی را از نشانه های غفلت آموزشی می داند. همچنین استولتنبورگ، باکرمز-کراننبرگ و ون ایچزندورن (۱۲) و کلی (۱۳) نیز عدم توجه والدین، مدرسه یا معلمان به نیازهای آموزشی (امکانات مرتبط با آموزش و توجه به فرایند یادگیری دانش آموزان) را از مشخصه های مرتبط با سوءرفتار آموزشی و غفلت آموزشی می دانند. علاوه بر آن استورات و همکاران (۲۲) نیز در مطالعه ای با هدف رواسازی ابزار غفلت

این گزارشات از طریق مصاحبه و ارزیابی های محدود از وضعیت مدارس حاصل شده است. یکی از کاربردهای ابزار حاضر بررسی شیوع شناسی سوءرفتار و غفلت آموزشی در مدارس در سطح گسترده می تواند باشد. این ابزار زمینه را برای مطالعات این حوزه فراهم کرده است تا پیشایندها و پسایندهای مرتبط با سوءرفتار و غفلت آموزشی مورد مطالعه قرار گیرد. همچنین این ابزار می تواند در زمینه های آموزشی و بالینی مورد استفاده قرار گیرد.

تشکر و قدردانی: این پژوهش برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم طاهره نوع پرور در رشته روان شناسی بالینی دانشگاه آزاد واحد ارومیه با راهنمایی دکتر علی زینالی با کد ۵۶۲۲۰۷۰۱۹۴۲۰۱۰ است. همچنین مجوز اجرای آن بر روی افراد نمونه از سوی اداره آموزش و پرورش شهر ارومیه با شماره نامه ۵۵۱/۴۱/۲۵۰۲۵ مورخ ۹۵/۰۲/۲۳ صادر شده است. بدین وسیله از مسئولین اداره آموزش و پرورش مخصوصاً کارشناس هسته مشاوره که هماهنگی با مدارس جهت آموزش و پژوهش را انجام دادند و همچنین از کادر اداری و مربیان مدارس و شرکت کنندگان در پژوهش که در اجرای این طرح به ما کمک کردند، تشکر و قدردانی می شود.

تضاد منافع: در این مقاله هیچ تعارض منافی برای نویسندگان وجود ندارد.

غفلت آموزشی در بین دانش آموزان ایرانی باشد و پژوهشگران می توانند از این ابزار در مطالعات خود بهره مند شوند.

پژوهش حاضر با محدودیت هایی نیز مواجه بود. جدید بودن موضوع و پیشینه نظری و تجربی محدود برای ساخت پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی، طراحی و استانداردسازی این ابزار را با مشکلاتی مواجه ساخته است. نمونه مورد مطالعه به دانش آموزان پایه های چهارم تا ششم شهر ارومیه محدود بود که احتمال دارد در مناطق حاشه ای و روستاها، سوءرفتار و غفلت آموزشی با شدت بیشتری تایید شود. پیشنهاد می شود پژوهش های آینده دانش آموزان پایه های دیگر و سایر مناطق مانند روستاها را نیز مشمول مطالعه خود کنند. همچنین پیشنهاد می شود جهت اطمینان از رویی و پایایی پرسشنامه سوءرفتار و غفلت آموزشی، این شاخص های روان سنجی در مطالعات دیگر نیز بررسی شود تا دقت و اعتبار این ابزار در مطالعات گسترده مورد تأیید قرار گیرد. همچنین لازم به ذکر است که در این پژوهش فرم دانش آموز ساخته شده و شاخص های روان سنجی آن بررسی شد، بنابراین پیشنهاد می شود در پژوهش های آتی، نسخه معلمان یا والدین نیز ساخته شود و همبستگی فرم های مختلف این ابزار با یکدیگر محاسبه و بررسی شود.

در هر صورت مطالعات انجام شده نسبتاً بالایی را برای سوءرفتار و غفلت آموزشی گزارش کردند (۱، ۱۷-۱۹).

پژوهشگاه ملی علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

References

1. Sedlak AJ, Mettenburg J, Basena M, Peta I, McPherson K, Green A, et al. Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS-4). Washington, DC: US Department of Health and Human Services; 2010, pp: 1-3. [\[Link\]](#)
2. Khanjari S, Bastani F, Kamalinahad R, Hosseini A. Prevention of child sexual abuse: Parents knowledge, attitudes and practices. *Iran Journal of Nursing*. 2014; 27(89): 12-20. [Persian]. [\[Link\]](#)
3. American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®). American Psychiatric Pub; 2013. [\[Link\]](#)
4. Dube SR, McGiboney GW. Education and learning in the context of childhood abuse, neglect and related stressor: The nexus of health and education. *Child Abuse Negl*. 2018; 75: 1-5. [\[Link\]](#)
5. Isangedighi AJ, Ajake UE, Bisong NN. Child abuse and emotional stability among senior secondary school students in Cross River State, Nigeria. *Lwati: A Journal of Contemporary Research*. 2009; 6(1): 17-25. [\[Link\]](#)
6. Uchenna A, Ukpong EM, Jamabo A. Sexual abuse and self-concept among senior secondary school students in Cross-River State, Nigeria. *Annals of modern Education*. 2011; 3(1): 10-19. [\[Link\]](#)
7. Balkaran S. Impact of child abuse education on parent s self-efficacy: An experimental study [Ph.D. Thesis]. [Minnesota, USA]: College of Social and Behavioral Sciences, Walden University; 2015, pp: 3-7. [\[Link\]](#)
8. Nixon JW, Freeman AO. Guidelines for mandated reporters of child abuse and neglect. Missouri Department of Social Services, Children s Division, 2018, pp: 5-18. [\[Link\]](#)
9. Malimabe-Ramagoshi RM, Maree JG, Alexander D, Molepo MM. Child abuse in Setswana folktales. *Early Child Dev Care*. 2007; 177(4): 433-448. [\[Link\]](#)
10. Manly JT, Oshri A, Lynch M, Herzog M, Wortel S. Child neglect and the development of externalizing behavior problems: associations with maternal drug dependence and neighborhood crime. *Child Maltreat*. 2013; 18(1): 17° 29. [\[Link\]](#)
11. Scott D. Understanding child neglect (CFCA Paper No. 20). Child Family Community Australia, Melbourne: Australian Institute of Family Studies; 2014, pp: 1-17. [\[Link\]](#)
12. Stoltenborgh M, Bakermans-Kranenburg MJ, van IJzendoorn MH. The neglect of child neglect: a meta-analytic review of the prevalence of neglect. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*. 2013; 48(3): 345° 355. [\[Link\]](#)
13. Kelly P. Where are the children? Educational neglect across the fifty states. *The Researcher*. 2010; 23(1): 41° 58. [\[Link\]](#)
14. Ajake UE, Oden SN, Bisong NN. Influence of child neglect on self-concept of senior secondary school students in Cross River State, Nigeria. *Journal of Educational and Social Research*. 2014; 4(3): 239° 244. [\[Link\]](#)
15. Mahmoudi H, Brown MR, Amani Saribagloo J, Dadashzadeh S. The role of school culture and basic psychological needs on Iranian adolescents' academic alienation: A multi-level examination. *Youth Soc*. 2018; 50(1): 116-136. [\[Link\]](#)
16. Chapple CL, Vaske J. Child neglect, social context, and educational outcomes: Examining the moderating effects of school and neighborhood context. *Violence Vict*. 2010; 25(4): 470-485. [\[Link\]](#)
17. Euser S, Alink LRA, Pannebakker F, Vogels T, Bakermans-Kranenburg MJ, Van IJzendoorn MH. The prevalence of child maltreatment in the Netherlands across a 5-year period. *Child Abuse Negl*. 2013; 37(10): 841° 851. [\[Link\]](#)
18. Browne K, Cartana C, Momeu L, Paunescu G, Petre N, Tokay R. National prevalence study of child abuse and neglect in Romanian families. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2002, pp: 1-15.
19. Vasa AAK, Sahana S, Sekhar KR, Rajaram B, Pusphalatha, Vemulapalli S. Dental graduates awareness of child abuse and neglect (CAN). *Br J Med Med Res*. 2015; 9(5): 1° 7. [\[Link\]](#)
20. Van Wert M, Fallon B, Trocme N, Collin-Vézina D. Educational neglect: understanding 20 years of child welfare trends. *Child Abuse Negl*. 2018; 75: 50-60. [\[Link\]](#)

21. Maggiora Vergano C, Lauriola M, Speranza AM. The complex trauma questionnaire (complextq): development and preliminary psychometric properties of an instrument for measuring early relational trauma. *Front Psychol.* 2015; 6: 1323. [\[Link\]](#)
22. Stewart C, Kirisci L, Long AL, Giancola PR. Development and psychometric evaluation of the child neglect questionnaire. *J Interpers Violence.* 2015; 30(19): 3343-3366. [\[Link\]](#)
23. Hosseinkhani Z, Nedjat S, Majdzadeh R, Mahram M, Aflatooni A. Design of the child abuse questionnaire in Iran. *Journal of School of Public Health and Institute of Public Health Research.* 2014; 11(3): 29-38. [Persian]. [\[Link\]](#)
24. Tabachnick BG, Fidell LS. *Using multivariate statistics*, 5th ed. Boston, MA: Allyn & Bacon/Pearson Education; 2007, pp: 58-89. [\[Link\]](#)
25. Kline RB. *Principles and practice of structural equation modeling*, 4th ed. New York, NY, US: Guilford Press; 2016, pp: 188-209. [\[Link\]](#)

